

Asia: VN/20129/2020

Valtioneuvoston periaatepäätös teknologiapolitiikasta 2020-luvulla – teknologialla ja tiedolla maailman kärkeen

Teknologiapolitiikan päämäärä

Lausuntonne ehdotetusta teknologiapolitiikan päämäärästä.

Periaatepäätös ei esitä selkeää näkemystä siitä, millainen teknologinen kehitys olisi suomalaiselle yhteiskunnalle toivottavaa ja hyödyllistä. Päätöksessä oletetaan, että haluttuun tulevaisuuteen – mikä se onkaan – päästään teknologiaa hyödyntämällä vailla yhteiskunnallista näkemystä. Taustalla vaikuttaa olevan oletus teknologian ja hyvinvoinnin positiivisesta suhteesta. Kehäpäätelmän omaisesti näkemys halutusta tulevaisuudesta jää yksinomaan teknologian laajemman hyödyntämisen varaan. Hyödyntäminen esitetään kansainvälisenä kilpailuna, jossa Suomen on menestyttävä.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa teknologia näyttäytyy usein juuri tällaisena: ideologisesti neutraalina, yleisesti positiivisena ja hyvää tuottavana ilmiönä. Kaikki teknologia ei kuitenkaan tuota hyvinvointia, varsinkaan kaikille, eikä kaikkialla. Olisi siis tehtävä tärkeitä erotteluja: Mitä on hyvinvointi, jota teknologian avulla tavoitellaan? Ja millaista teknologiaa erityisesti Suomessa halutaan kehittää ja käyttää?

Tavoite 1

Lausuntonne ehdotetusta tavoitteesta 1: Suomi on maailman kilpailukykyisimpiä valtioita ja maailman paras paikka teknologiayrityksille.

Mitä tarkoittaa se, että Suomi on “maailman paras paikka teknologiayrityksille”? Esitetyt tavoitteet ovat yleisiä yritysten houkuttelemisen tavoitteita. Niistä puuttuvat teknologiaspesifit päämäärät. Yritykselle houkutteleva paikka voi olla sellainen jossa verotus on edullista, työvoima halpaa, sääntely suotuisaa eivätkä viranomaiset tai kansalaisyhteiskunta kyseenalaista yrityksen toimintaa. Tavoitteena tuskin on kuitenkaan tehdä Suomesta villiä länttä teknologiayritysten toimille ja kokeiluille.

Teknologiapoliittisessa periaatepäätöksessä olisi ympäröidä toimien esittämisen sijaan mahdollisuus linjata, millaisia teknologiayrityksiä Suomi haluaa tukea ja houkutella, millaista kehitystoimintaa täällä halutaan tehtävän, ja millaisia tuotteita ja palveluita halutaan edesauttaa. Tämä liittyy laajempaan kysymykseen siitä, millaista hyvinvointia nimenomaan teknologian avulla halutaan edistää.

Suomi ei voi olla maailman paras kaikessa. Kohdennetumpi, todellisia linjauksia tekevä tavoite olisi uskottavampi ja todennäköisesti myös vaikuttavampi. Visiot vaativat painopistealueita. Esimerkiksi tekoälyn osalta EU on kaavaillut itselleen edelläkävijän asemaa eettisen tekoälyn standardien asettajana ja sitä kautta markkinan luoja. Suomella olisi mahdollisuus profiloitua EU:n viitoittamalla kentällä eettiset arvot julkisissa toimissa huomioivana edelläkävijänä.

Tavoite 2

Lausuntonne ehdotetusta tavoitteesta 2: Suomessa on maailman tunnetuimpia ja houkuttelevimpia teknologia-alan koulutuksen, tutkimuksen, osaajien ja investointien keskuksia.

Tavoitteessa viitataan osaamisen kehittämiseen ja koulutukseen, jotta teknologian kehittäminen ja hyödyntäminen vahvistuisivat. Tämä tarkoittanee koulutuspanoksia tiettyihin aloihin, mutta muotoilut ovat kaikkea muuta kuin konkreettisia. Se, että ainoastaan luonnontieteet ja matemaattiset alat mainitaan, hahmottelee kuitenkin teknologiaa yhteiskunnasta erillään olevana saarekkeena, jonka kehittämiseen ja ymmärtämiseen tarvitaan ainoastaan teknis-luonnontieteellistä osaamista. Tällainen näkemys on puutteellinen ja haitallinen, ja edustaa jo ajastaan jäänyttä teknologia-ajattelua. Esimerkiksi tekoälykehityksessä on ymmärrettävä ihmisten ja koneiden välistä yhteistoimintaa. Teknologiaa tulisi tarkastella monialaisesti, myös esimerkiksi yhteiskunta- ja ihmistieteellisesti. Näin voitaisiin välttää myös ylimalkaisia ja liian yleiselle tasolle jääviä väitteitä teknologian ja hyvinvoinnin suhteesta.

Tavoite 3

Lausuntonne ehdotetusta tavoitteesta 3: Suomessa on maailman teknologia- ja innovaatiomyönteisin julkinen sektori, joka mahdollistaa ihmisten ja yritysten hyvinvoinnin.

Tavoite vaikuttaa olevan strategisesti muotoiltu perustelu jatkaa Suomen kansallista AuroraAI -tekoälyohjelmaa. Tästä viestivät mm. ennakoivaan yhteiskuntaan liittyvät maininnat. Kyseinen ohjelma ei ole tähän mennessä onnistunut saavuttamaan sille asetettuja konkreettisia tavoitteita. Kannattaako ohjelmaa jatkaa, jos se ei ole paras tapa edistää teknologiaa koskevan osaamisen ja hyödyntämisen tavoitteita? Ennen ohjelman jatkamista sen tulokset olisi hyvä arvioida ulkopuolisilla, riippumattomilla asiantuntijoilla.

Tavoitteessa Suomea esitetään myös data-aineistoja tehokkaasti hyödyntäväksi alustatalouden kokeiluympäristöksi. Ei ole millään tavalla ilmeistä, että suomalaiselle yhteiskunnalle on eduksi olla tällaisten kokeilujen kohteena. Suomessa vallitsee poikkeuksellinen luottamus mm. viranomaisten harjoittamaan datan keräämiseen. Tätä luottamussuhdetta ei kannata vaarantaa kokeiluilla, jotka voivat pahimmillaan olla haitallisia. Kokeilujen vaikutusten hahmottamiseksi niiden tukena tulee olla syvällistä ymmärrystä paitsi teknologiasta, myös luottamuksen kaltaisista sosio-kulttuurisista rakenteista.

Tavoite 4

Lausuntonne ehdotetusta tavoitteesta 4: Suomi hyötyy laajalti globaaleihin haasteisiin vastaavien teknologioiden rohkeasta kehittämisestä ja soveltamisesta.

Tavoitteen mukaan globaalit "haasteet" kuten ympäristöongelmat ovat ratkaistavissa teknologiaa kehittämällä. Muodostuu kuva, jossa tietyt teknologiat esiintyvät muiden teknologioiden aiheuttamien ongelmien korjaajina. Teknologia siis sekä tuottaa että ratkaisee ongelmia. Esimerkiksi digitaalisilla teknologioilla on konkreettisia ympäristövaikutuksia tarvittavien metallien, elektroniikkajätteen ja laskentakapasiteetin vaatiman energian muodossa. Ympäristöongelmien ja muiden haittojen välttämisen ja suitsimisen tulisi erillisen tavoitteen sijaan pikemminkin näkyä periaatepäätöksen lähtökohdissa. Niitä tulisi pitää kaiken teknologiakehityksen edellytyksenä. Ympäristökysymysten tuominen tulevaisuusvisioiden keskiöön loisi uskottavampaa perustaa teknologian ja hyvinvoinnin väliselle suhteelle.

Seurantamalli

Lausuntonne ehdotetusta seurantamallin toteuttamisesta.

-

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit ja huomiot.

Lausuntomme on esitetty kokonaisuudessa yllä olevissa kohdissa.

Lehtiniemi Tuukka

Helsingin yliopisto, Kuluttajatutkimuskeskus - Tuukka Lehtiniemi, Minna Ruckenstein, Santeri Räisänen, Maiju Tanninen, Sonja Trifuljesko